

Living lab Bajeskwartier als rijke leeromgeving in beeld

Inleiding

AM projectontwikkeling wint in 2017, samen met haar ontwikkelpartners Schröders Capital en AT Capital, de door het Rijksvastgoedbedrijf uitgeschreven competitie. Daarmee krijgt de gebiedsontwikkelaar groen licht om een voormalig gevangenisterrein (De Bijlmer Bajes) in Amsterdam-Oost in het geheel over te nemen om er een energie neutrale en groene stadswijk van te maken: *het Bajeskwartier*. Naast ambities rondom duurzaamheid en circulariteit, is een ambitie geformuleerd die betrekking heeft op de gezondheid van de toekomstige inwoners: 'Alle bewoners leven hier twee jaar langer en gezonder.' AM vraagt de Hogeschool van Amsterdam (HvA) om te onderzoeken hoe die ambitie kan worden gerealiseerd.

De HvA geeft vanaf 2018 vanuit het *Healthy Urban Living Lab Bajeskwartier* (hierna living lab Bajeskwartier), in samenwerking met allerlei partners, vorm en uitvoering aan onderzoeksopdrachten van en voor AM. Uit deze onderzoeksopdrachten volgt onder andere de *Health Impact Assessment*, die antwoord kan geven op de vragen: Hoe kun je gezondheid verweven met de bouw van een wijk en wat is daarvoor nodig? Aanbevelingen die uit zo'n assessment volgen kunnen door AM worden benut in het ontwerpen van de wijk.

Het onderwijs wordt betrokken als belangrijke partner: "Wij wilden natuurlijk een langlopende samenwerking aangaan, waarin studenten kunnen leren van deze wijk." Studenten van verschillende opleidingen en uit verschillende fasen van het bachelor- en masteronderwijs van de HvA haken aan. Kortom, de driehoek – praktijk, onderzoek en onderwijs – komen bij elkaar in dit living lab.

Living labs bij de HvA

De HvA verstaat onder *living labs* "fysieke plekken in de stad waar deelnemers vanuit onderwijs, onderzoek en praktijk met elkaar leren en innoveren om oplossingen te vinden voor de uitdagingen van de wijk, stad en regio." (HvA, 2022, p.3)

Herijken?

Uniek aan dit living lab is dat de HvA vanaf de start betrokken is bij de totstandkoming van de wijk het Bajeskwartier. Eind 2023, begin 2024 gaan de eerste bewoners de wijk in gebruik nemen en vanaf halverwege 2024 en 2025

Kruisbestuiving

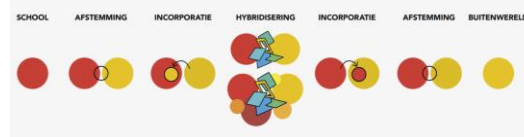
Het living lab Bajeskwartier kan getypeerd worden als 'kruisbestuiving', een missie gedreven leeromgeving die is gestart met als drijfveer onderzoek, waarbij een onderzoeker kleinschalig onderwijs opzet in samenwerking met de praktijk. "Deze aanpak kan groeien als een onderzoeker financiering ontvangt voor onderzoek waar de leeromgeving aan gekoppeld is. [...] De inbedding van de leeromgeving in de verschillende curricula is een uitdaging, omdat elke opleiding eigen randvoorwaarden heeft voor onderwijs (toetsing, roostering, e.d.)" (Van Onselen, 2023, p.2).

Het living lab Bajeskwartier is aanwezig in de wijk als *hub*, ofwel een rijke leeromgeving als knooppunt waar onderwijs, onderzoek en innovatie bij elkaar kan komen (Lectoraat Beroepsonderwijs, Lectoraat Co-Design & Lectoraat Building Future Cities, 2024).

volgen er meer, zowel in de koopwoningen als in de sociale huur. De verwachting is dat de laatste gebouwen in 2028 zijn opgeleverd Ook zijn de onderzoeksopdrachten voor AM afgerond. Daarmee vraagt het living lab Bajeskwartier zich opnieuw af: Wat speelt er hier in deze wijk en waar kunnen wij een bijdrage aan leveren? De focus op gezondheid, welzijn en inclusie in relatie tot de leefomgeving blijft. De komende tijd wordt herijkt, in samenwerking met allerlei belanghebbenden (binnen en buiten de hogeschool), waar de focus in deze nieuwe fase op moet liggen. De bij het living lab Bajeskwartier betrokken onderzoeker vult aan: "Hier komt veel samen; alles wat in HvA instituten zit, qua kennis, meerdere partners hebben daar iets aan. Zo kan je een bijdrage

Op de grens tussen school en buitenwereld

De wijze waarop deze rijke leeromgeving opgezet is, kan op verschillende manieren geduid worden; er zijn immers verschillende vormen waarin studenten aan het living lab deelnemen. Wanneer studenten in het kader van een afstudeerscriptie of project betrokken zijn, kan het bijvoorbeeld getypeerd worden als een leeromgeving gebaseerd op incorporatie, van school naar de buitenwereld (zie Figuur 1).

Figuur 1: Dimensie van verschillende soorten leeromgevingen (Bouw, Zitter & De Bruijn, 2019).

Afbeelding 1. Het hart van het Bajeskwartier: de oude bajes.

leveren aan maatschappelijke vraagstukken. Daarom is het zo belangrijk om onszelf bestendigen, langer hier kunnen zijn, om die rol te kunnen blijven spelen.”

Het centrale vraagstuk

Het vraagstuk dat centraal staat in het living lab Bajeskwartier luidt: Hoe kun je de fysieke en sociale leefomgeving in de wijk zo vormgeven dat alle bewoners zich gezond voelen en zich gezond gedragen? Kenmerkend aan dit vraagstuk is dat het toekomstgericht is. Onderwijscoördinator van het living lab Bajeskwartier licht toe: “hier [in living lab Bajeskwartier] moet je nadenken over toekomstscenario's. [...] De bewoners die komen. Hoe kan je aanbevelingen formuleren vanuit een wijk uit een ander deel van de stad? Wat haal je daar op? Op zoek naar best practices.” Ook van belang: de wijk wil allerlei groepen mensen aantrekken. Er zijn sociale huurwoningen, studenthuisvesting, verschillende prijsniveaus in de vrije sector huur en koopwoningen. Sinds begin 2024 is er ook een ['passantenhotel'](#) in een gebouw van De Alliantie, waar HVO Querido begeleiding biedt (beiden inmiddels partners van het living lab).

Om met dit vraagstuk aan de slag te gaan, vindt de HvA dat het van belang is om onderzoek, praktijk en onderwijs samen te brengen. AM projectontwikkeling en Hogeschool van Amsterdam spraken hun intentie uit om samen op te trekken. Vanuit deze intentie is gezondheid en welzijn op de agenda gezet. Inmiddels heeft het living lab samenwerking gezocht met veel

meer partners, zoals De Alliantie en Rochdale (woningcorporaties), Spinoza 21st (middelbare school), HVO Querido en Dynamo (zorg en welzijn), Hotel Jansen (horeca), Stadsdeel Oost, GGD (Gemeente Amsterdam) en het RIVM (kennispartner), en breidt het aantal partners in de toekomst mogelijk verder uit. (Actie)onderzoek wordt als middel ingezet om samen te werken aan het centrale vraagstuk.

Hoe ziet deze rijke leeromgeving eruit?

Wat?

Het overkoepelende vraagstuk geeft ruimte om verbinding met het onderwijs te zoeken. Dit is maatwerk, omdat met de einkwalificaties van specifieke opleidingen rekening moet worden

Een voorbeeld...

(Derdejaars) ICT-studenten kunnen in het kader van een 'project voor opdrachtgever' waarin zij een technologische oplossing bedenken en maken, ook betrokken raken bij het living lab Bajeskwartier. De onderwijscoördinator geeft een presentatie over de ambitie van de wijk en vraagt enthousiaste studenten over waar zij interessante aanknopingspunten zien om van toegevoegde waarde te kunnen zijn. De onderwijscoördinator zoekt samen met studenten naar de mogelijkheden: “Je kunt gezondheid en welzijn op verschillende manieren benaderen. Heel technisch, of veel meer op communicatie tussen bewoners en professionals, daar kan technologie ook een rol spelen.”

Afbeelding 2. De wijk in aanbouw

gehouden. De onderwijscoördinator: “Ik plaats de tekst op de vacaturesite als we het hebben over afstudeerstages of ik ga in gesprek met docenten die projecten kunnen en dan spreken we samen af wat de beste invalshoek zou kunnen zijn voor studenten, met een realistisch doel en dan ga ik hier als een soort makelaar kijken wie in deze wijk het beste als opdrachtgever zou kunnen functioneren of ik ben zelf opdrachtgever als living lab. [...] Als het onderwerp geen relatie heeft met de partijen die nu al in de wijk zijn, zoals het hotel, de middelbare school of AM, dan komen ze mij tegen en zullen ze zelfstandig onderzoek moeten doen in een vergelijkbare wijk, op zoek naar best practices.”

Een voorbeeld van een opdracht waarbij living lab als makelaar optreedt en een partner uit de wijk als opdrachtgever fungeert: studenten vanuit minor Global Health gaan aan de slag met vraagstuk voor een (commercieel) hotel in de wijk dat ook studenten huisvest om een activiteit te organiseren die ontmoeting en gezondheid stimuleert. De doelgroep: studenten in het hotel en in de studenthuisvesting ernaast. Eén van de studenten die aan deze opdracht meewerkt zegt hierover: “Alle studenten ontvingen een enquête via mail of whatsapp. Ook hadden we toegang tot [...] de gedeelde keukens waar we studenten vragen stelden. Wij vroegen: waarom ga je wel of niet naar een activiteit?” (vertaald). Op basis van de inzichten en in gesprek met het hotel hebben de studenten voor een ‘potluck’ (een

gezamenlijke maaltijd waarbij deelnemers eten meebrengen en delen) gekozen en deze potluck is ook georganiseerd.

Een lonkend perspectief ...: Verschillende professies en disciplines aan tafel

Een ideaalplaatje dat wordt geschetst is dat studenten vanuit verschillende professies/disciplines met elkaar samenwerken in het living lab Bajeskwartier. Nu komen studenten elkaar aan het begin en einde van een onderzoeksproject tegen, in het onderzoek zelf nog niet. Studenten horen bij het terugkoppelmoment hoe anderen het vraagstuk vanuit hun discipline hebben aangevlogen. De onderwijscoördinator ziet dat zij dit heel interessant en leerzaam vinden, met name de overeenkomsten tussen de verschillende aanpakken. Een lonkend perspectief is dat studenten hier samen in kunnen optrekken, vanaf de start van het project. En aanvullend: dat het discipline-overstijgend samenwerken voor iedere student (integraal) aan bod komt in diens opleiding.

In de wijk komen allerlei werelden samen die interessant zijn om te onderzoeken. Met andere woorden, de plek is leidend en uiteenlopende professies en disciplines kunnen belangrijke toegevoegde waarde leveren. Denk aan opleidingen vanuit de drie gezondheid-gerelateerde faculteiten (Gezondheid, Welzijn en Beweging, Sport en Voeding), maar ook vanuit de

juridische hoek, toegepaste psychologie of vanuit expertise over infrastructuur. In de meeste gevallen werken studenten vanuit hun eigen professie/disciplines aan een opdracht in het living lab Bajeskwartier.

Omdat de samenwerking met onderwijs veelal wordt geredeneerd vanuit bestaande onderwijsonderdelen, moet het living lab maatwerk organiseren. Het centrale vraagstuk, 'Hoe kun je de fysieke en sociale leefomgeving in de wijk zo vormgeven dat alle bewoners zich gezond voelen en zich gezond gedragen?', biedt hiertoe voldoende ruimte. Onderzoek door studenten, klein of groot, draagt bij aan het vraagstuk. Tegelijkertijd is het blijvend zoeken naar focus van belang; in de doorontwikkeling van het living lab is de wens om meer te stroomlijnen, zodat studenten ook beter op elkaar (en op het werk van betrokken onderzoekers) voortbouwen: een estafette, zodat ieders werk elkaar aanvult en de som meer is dan de afzonderlijke delen. Het expliciteren van een of enkele onderzoekslijn(en) kan daarbij helpen, geven de geïnterviewden aan. Het stroomlijnen van studentenbijdragen blijkt in de praktijk nog vrij tijdrovend, omdat het veel inhoudelijke coördinatie vraagt van betrokkenen.

Wanneer?

Studenten die een semester (6 maanden) betrokken zijn, hebben een gezamenlijk startmoment. Afgestudeerden starten veelal in september. Halverwege een kalenderjaar, in februari, starten veelal projecten en minors. De onderwijscoördinator en studenten trappen dan samen hun (onderzoeks)project af. Ook is er een terugkoppelmoment (in mei of juni): studenten horen dan van elkaar hoe ze hebben gewerkt. Studenten merken dan al snel de overeenkomsten tussen de verschillende professies/disciplines en vinden dat 'heel gaaf', aldus de onderwijscoördinator. Het living lab volgt de dynamiek van het onderwijs. AM als partner uit het werkveld werd uitgenodigd, maar kan er vaak niet bij zijn. Ook zijn studenten niet altijd meer bereid om na afronding van een project terug te komen voor het terugkoppelmoment. Anderen binden zich korter aan het living lab. Zo zijn studenten toegepaste psychologie komen in aanraking met het thema 'Gezonde leefstijl'. Ze gaan 6 weken op expeditie en kunnen dat in de wijk doen.

Met wie?

In het living lab zijn verschillende rollen te herkennen. Om te beginnen is het living lab eigenaar van het grote vraagstuk dat centraal

staat. In die zin heeft de onderwijscoördinator de rol als expert op het gebied van het vraagstuk en als facilitator. De onderwijscoördinator is daarmee een constante factor. Wanneer er sprake is van een opdrachtgever in de wijk, initieert de coördinator het eerste contact en neemt ze deel aan het eerste gesprek. Dit vindt ze belangrijk, omdat het afstemming vraagt tussen behoeften van het studenten en begeleiders enerzijds en partners uit de wijk anderzijds. Studenten pakken het vanaf daar op. Mocht het misgaan, komt de onderwijscoördinator ook in beeld: "Soms zie je zelfs dat ik de stabiele factor ben voor studenten, omdat die opdrachtgever niet altijd meebeweegt. Dan is er een eindpresentatie, maar dan is de opdrachtgever er niet." Ze licht toe dat de dynamiek van het onderwijs anders is dan die van de partners in de wijk. Het is uitdagend om die samen te brengen. Helemaal loslaten kan de onderwijscoördinator het niet, dan loopt het uit elkaar. Te veel sturen lukt ook niet, dat kost veel tijd.

Een lonkend perspectief...: Locatie faciliteert living lab op meerdere niveaus

Het ideaalbeeld dat de onderzoeker bij het living lab Bajeskwartier schetst, is dat het living lab midden in de wijk een plek heeft waar alles samenkomt: "waar bewoners ons kunnen vinden, we continu met studenten en onderzoekers aan de slag zijn, we ook hands-on activiteiten kunnen organiseren." Dit combineert het meer 'hoog over' onderzoek doen én het van meerwaarde zijn op een concreet niveau. De onderzoeker bij het living lab Bajeskwartier benadrukt het belang van studenten op die plek: "We merken dat studenten makkelijk(er) contact hebben met hun eigen doelgroep, maar ook met andere doelgroepen in de wijk." In de afstemming met onderwijs is het van belang de toegevoegde waarde van de locatie te onderbouwen. Het roept ook de vraag op: Wat kan je op de campus en wat kan beter op een externe locatie in de wijk? En ook: Wie betaalt dat?

Een student vanuit minor Global Health, die samen met andere studenten een opdracht voor het hotel uitvoert, bevestigt de rol van de onderwijscoördinator als facilitator van de samenwerking. Bij het eerste contact sluit de onderwijscoördinator aan, daarna communiceren de studenten direct met het hotel. Gedurende de samenwerking merkt de student een spanningsveld op tussen commerciële partners in de wijk en het werken aan vraagstukken rondom *global health*. De

student weet haar te vinden om erover in gesprek te gaan.

Inhoudelijke begeleiding wordt verzorgd vanuit de opleiding van de student. Daarmee ligt ook de verantwoordelijkheid voor beoordeling van de kwaliteit bij de opleidingen zelf. De onderwijscoördinator zegt hierover: "Ik maak altijd duidelijk: ik kan absoluut niet de kwaliteit van dit project beoordelen. Ik kan wel zeggen of ik iemand enthousiast heb zien werken, of het een fijne gesprekspartner was of laten weten wat de reactie is van de opdrachtgever." Die gevraagde input vanuit de opleiding verschilt.

Vanaf het komende studiejaar wordt er met stadsdocenten en labregisseurs gewerkt om de verbinding met het living lab en de partners in de wijk sterker te maken (zie ook het kader *Een lonkend perspectief...: onderzoek en onderwijs in de wijk verder integreren*).

Waar?

Het living lab Bajeskwartier mag gebruik maken van beschikbare ruimtes in het Bajeskwartier. Er is niet altijd even veel plaats, waardoor voor

studenten een combinatie wordt gemaakt tussen onderwijsruimtes, digitaal en in de wijk. "Daar moet je een spel in spelen. Wat kan in het klaslokaal met docent, wat kan op een digitaal platform? De vraag is dan: wanneer is de wijk van toegevoegde waarde?"

Wat voor processen worden uitgelokt?

Vanuit de theorie van boundary crossing (o.a. ; Akkerman & Bakker, 2011), zien we dat het bewegen over 'grenzen' tussen de school en de praktijk en tussen professies en disciplines leerpotentieel draagt. Dat wil zeggen: de verschillen die je in een samenwerking tegenkomt, liggen kansen verscholen om samen te leren en een samenwerking te verbeteren. Die kansen worden geduid als vier 'leermechanismen': (1) identificatie, (2) coördinatie, (3) perspective making/taking en (4) transformatie. We maken gebruik van deze kijk op 'grenzen' om het leren van studenten in living lab Bajeskwartier te duiden.

De verschillende wijzen waarop studenten deelnemen aan het living lab maken ook de

Een lonkend perspectief...: onderzoek en onderwijs in de wijk verder integreren

De onderwijscoördinator en onderzoeker bij living lab Bajeskwartier spreken van een spanningsveld: onderzoek en onderwijs integreren door studenten mee te laten werken aan de onderzoeksvraag is de wens, maar blijkt in de praktijk een uitdaging. Wat studenten in de tijd van bijvoorbeeld een minor kunnen opleveren, levert veelal voorzichtige suggesties op, waar een commerciële partner in de wijk niet altijd direct iets mee kan. Studenten werken toe naar een eindproduct en het past niet direct in de opleiding om dat eindproduct verder te brengen. Ook sluit de dynamiek van het onderwijs niet optimaal aan op de dynamiek van een commercieel bedrijf. Wanneer studenten producten opleveren en presenteren aan het einde van een semester, lukt het AM niet altijd om erbij te zijn. Docenten ervaren ook niet altijd de ruimte om tijd vrij te maken voor dit oplevermoment, dat in de wijk plaatsvindt en dus ook reistijd vraagt. Aanvullend, de insteek bij inbedding in het curriculum is veelal vanuit het bestaande onderwijs geredeneerd: dit is het onderwijs dat we verzorgen, kunnen onze studenten in het kader daarvan iets doen in het living lab? Waardevol, maar doordat de focus ligt op de opleiding en het vraagstuk in de wijk minder centraal staat, wordt het moeilijker om op elkaars werk voort te bouwen.

Het living lab kan ruimte bieden om dit spanningsveld juist te benutten. Dit vraagt zowel inspanning van de betrokkenen, zoals de begeleiders. Een lonkend perspectief is de rol van *stadsdocenten* die als linking pin tussen het onderwijs en het living lab kunnen fungeren en "die er, samen met partners in de buurt, voor zorgt dat er ieder semester weer uitdagende opdrachten voor studenten worden geformuleerd" (HvA, 2022, p.2). Docenten vanuit betrokken opleidingen worden momenteel getraind om onderwijs te kunnen geven op locatie, zoals in het Bajeskwartier. Zij gaan vanaf komend studiejaar in die rol aan de slag. Daarnaast worden labregisseurs geworven. Zij verbinden de stadsdocenten met de partners in de wijk.

Ook *afstudeerateliers* zouden een uitkomst kunnen zijn: een afstudeercoördinator draagt er zorg voor dat afstudeerprojecten op elkaar aansluiten. Dat vraagt veel van die begeleider. Studenten starten samen op en kunnen met de begeleider in overleg. Dit vraagt van studenten dat zij meer zelfstandig onderzoek kunnen doen in de wijk. Dit maakt het meer mogelijk dat studenten gedurende het schooljaar onderzoek doen in de wijk. Ook de gewenste estafette – het voortbouwen op elkaars werk – kan dan vanuit het onderwijs worden gecoördineerd. De onderwijscoördinator zegt hierover: "dat moeten opleidingen oppakken, daar hebben wij niet voldoende zicht op."

processen die worden uitgelokt divers. In ieder geval biedt het living lab leerervaringen waarmee de student buiten de grenzen van school kan ontdekken welke toegevoegde waarde diens professie heeft. Het gezamenlijke start- en oplevermoment biedt studenten vanuit verschillende professies/disciplines de mogelijkheid om kennis te nemen van elkaars onderzoek. Met andere woorden, studenten kunnen door het meewerken in het living lab en het kennismaken van de onderzoeksaanpak en -uitkomsten van medestudenten, hun unieke meerwaarde ontdekken (*identificatie*).

In de minor *Global health* werken studenten samen in een interprofessioneel team. Veelal studenten die geïnteresseerd zijn om een ander perspectief in te leren nemen, melden zich voor deze minor aan. Door het samenwerkingsproces zoeken studenten naar optimale communicatie, afstemming en samenwerking (*coördinatie*). Ook doordat studenten veelal in opdracht werken en/of interacteren met betrokkenen uit de wijk, leren ze over communiceren en samenwerken met allerlei actoren waardoor wederzijds begrip kan ontstaan (*perspective making/taking*).

Het living lab zou vanuit een langlopend onderzoek een structuur kunnen organiseren waarin studenten professie/discipline overstijgend met elkaar kunnen samenwerken (zie ook *Een lonkend perspectief...: verschillende professies en disciplines aan tafel*). Er zou dan verder kunnen worden ingezet op het mechanisme *transformation* ofwel het ontstaan van grensoverstijgende, nieuwe tussenpraktijken.

Leeruitkomsten

Wanneer studenten betrokken zijn bij het living lab, staan leeruitkomsten vanuit de eigen opleiding doorgaans centraal. Het living lab Bajeskwartier biedt daarbij een rijke leeromgeving waar ook de volgende leeruitkomsten worden beoogd:

1. Toekomstdenken

Studenten starten hun rol in het living lab Bajeskwartier met de vraag: hoe kan ik bijdragen vanuit mijn professie/discipline aan deze wijk in aanbouw? Studenten denken nog niet vaak in toekomstscenario's en focussen nog op het oplossen van een probleem. In het living lab Bajeskwartier staat de toekomst centraal, dat vraagt wat anders.

2. Omgaan met onzekerheid

De onderwijscoördinator en onderzoeker in het living lab Bajeskwartier benadrukken het

belang van het bieden van een, rijke, realistische context om te leren. De onderwijscoördinator: "Dat je als student vroegtijdig in je opleiding onderdeel bent van een échte context. Met alles wat daarbij hoort. De onzekerheid die daarbij hoort. Jouw eigen onzekerheid als persoon, als student, daarmee worden geconfronteerd en daarmee dealen en daarmee vaardigheden ontwikkelen." Grote thema's als brede welvaart en het kennismaken met een fysiek terrein waar ze nog niet alles vanaf weten, kan onzekerheid oproepen. Wat wordt van mij verwacht, hoe kan ik hieraan bijdragen?

Een voorbeeld...

De onderwijscoördinator: "Ik krijg hier elk jaar studenten ICT die bezig zijn met het ontwikkelen van ICT-toepassingen, vaak voor het bedrijfsleven, die komen dan naar deze wijk en ze moeten heel erg schakelen, dat zijn ze totaal niet gewend. De groep studenten van afgelopen jaar voelden zich zo ongelooflijk geïnspireerd om technologie en gezondheid te koppelen. Ze gingen zichzelf *friendly neighborhood consultants* noemen. Ze veranderden van een student met studiepunten, naar een consultant die door mij is ingehuurd op een gelijkwaardige manier, in een gelijkwaardig gesprek over de uitdagingen, om bij te dragen aan een gezonde wijk. Hun hele persona veranderde van student in consultant, [...] ten opzichte van maatschappelijke uitdagingen, mooie verandering, in negen weken."

Van belang is het serieus nemen van studenten, vanuit gelijkwaardigheid. De onderwijscoördinator: "We gaan je zien als iemand met deskundigheid. Ik stel me ook kwetsbaar op, ik ben niet degene die het weet." Ook geeft de onderwijscoördinator aan dat het meehelpt dat die niet de beoordelaar is.

De studenten verkennen het vraagstuk, gaan niet op zoek naar een *quick fix*. Wat ze opleveren wordt sterker en de zoektocht wordt rijker, de reflectie kritischer, doordat ze vanuit andere rol met vraagstuk aan de slag gaan. De focus ligt niet op het beroepsproduct, maar op het oefenen met de rol die je later ook zal uitoefenen, in een maatschappelijke context.

3. *Samenwerken met 'echte' opdrachtgever*
Studenten ontwikkelen ook vaardigheden die relevant zijn voor hun professie, zoals het communiceren met een 'echte' opdrachtgever.

Het thema 'Global Health' is 'groots'. De discussies over bijvoorbeeld racisme en discriminatie zijn interessant, maar het veldwerk dat ook onderdeel is van de minor, is een belangrijke toevoeging vindt een student. Deze student zegt hierover: "leren door met andere mensen te praten, door de school te verlaten en in contact te komen met de echte wereld. Het helpt mij enorm, het helpt iedereen enorm. [...] Ik denk dat het een goede manier is om van alleen student zijn en behandeld te worden als kind, te leren omgaan met volwassenen. Je kunt ook mensen van dezelfde leeftijd zien die al werken. Het helpt me 'to get out there'" (vertaald)

Ook het samenwerkingsaspect waardeert de student die we spraken: "Iedereen heeft verschillende vaardigheden. Als je in een groep samenwerkt, kun je je eigen sterke punten en die van anderen zien en merken." (vertaald) De student vindt het geven en ontvangen van feedback soms lastig, maar wel essentieel.

De student bevestigt het belang van het werken aan een 'echt' project om met allerlei problemen om te leren gaan. De student licht toe: "We hadden een meeting met het hotel. [...] Er kwamen allerlei problemen ter sprake en we moesten tijdens de bijeenkomst snel problemen oplossen. Dat gebeurt meestal niet als je een essay schrijft in de bibliotheek. Je hebt het over echte mensen en de omgeving om je heen." (vertaald)

Colofon

Auteur: Rachelle van Harn i.s.m. Ilya Zitter (Lectoraat Beroepsonderwijs, Kenniscentrum Leren en Innoveren, Hogeschool Utrecht).

Deze tekst is gebaseerd op een compacte case study die is uitgevoerd bij living lab Bajeskwartier. De tekst is voorgelegd aan onderwijscoördinator en coördinator onderzoeker bij living lab Bajeskwartier, deelnemers aan een duo-interview.

Voor het opstellen van deze tekst zijn de volgende bronnen gebruikt:

Documenten: website, publicatie *Kennis ligt op straat!* en online whiteboard van het ontwerp van de leeromgeving dat is uitgewerkt door het

living lab Bajeskwartier in het kader van [PREVENT](#) (SPRONG-groep).

Duo-interview: met onderwijscoördinator van het living lab Bajeskwartier en coördinator onderzoeker bij living lab Bajeskwartier.

Kort interview: met een student die in het kader van Minor Global Health een (samenwerkings)opdracht uitvoerde bij het Living Lab Bajeskwartier.

De volgende bronnen liggen ten grondslag aan de aanpak voor het in beeld brengen van deze rijke leeromgeving:

Bouw, E., Zitter, I., & de Bruijn, E. (2019). Characteristics of learning environments at the boundary between school and work—A literature review. *Educational Research Review*, 26(1), 1-15.

Van Onselen, L., Gijsen, L., Koot, E., Van der Sar, M., Van Onselen, L., Zitter, I. (2023). *Rijke leeromgevingen zien als infrastructuur met benuttingsplannen*. Hogeschool Utrecht.

Van Onselen, L., Gijsen, L., Koot, E., Van der Sar, M., De Jong, T., & Zitter, I. (2023). *Ontwerpen van rijkere leeromgevingen: gedreven vanuit opleidingen of onderzoek*. Hogeschool Utrecht.

Van Onselen, L., Gijsen, L., Koot, E., Van der Sar, M., De Jong, T., & Zitter, I. (2023). *Missiegedreven werken, leren en opleiden: Succesfactoren voor Rijke Leeromgevingen*. Hogeschool Utrecht.

Werkgroep gezamenlijke Kenniscentra HU (Gezond & Duurzaam Leven, Sociale Innovatie, Leren en Innoveren, Digital Business & Media) (2022). *Missiegedreven omgevingen. Een conceptueel model van de Kenniscentra van Hogeschool Utrecht*. Hogeschool Utrecht.